

УДК 351.72

АУДИТ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

О. Лиса, к. т. н., доцент,

О. Прокопишин, к. е. н., в. о. доцента

Львівський національний аграрний університет

Лиса О., Прокопишин О. Аудит якості продукції як складова екологічного аудиту

Аудит якості продукції, є важливим чинником підвищення її конкурентоспроможності. У статті висвітлено засади аудиту якості продукції як складової екологічного аудиту. У дослідженні використані такі наукові методи: прийоми наукового мислення (аналіз, синтез, індукція, дедукція, спостереження, порівняння), прийоми фактичного аудиту (обстеження, спостереження, лабораторні аналізи, експертні оцінки), прийоми документального аудиту (аналогія, моделювання, логічне осмислення операцій, експертні оцінки документів). Наукова новизна полягає у формулюванні завдань аудиту якості продукції в системі екологічного аудиту, зокрема перевірки організації робіт з хімічного контролю і випробувань продукції, контролі метрологічного забезпечення якості продукції й технологічної дисципліни. Окреслено перелік документів, які доцільно використовувати для аудиту якості продукції. За результатами досліджень встановлено, що необхідно впроваджувати аудит якості продукції на всіх підприємствах. Для цього потрібно розробити критерії класифікації оцінки якості продукції, скласти моделі досконалості всіх видів продукції, законодавчо закріпити вимогу впроваджувати системи оцінювання та контролю якості та безпеки харчових продуктів, контролю рівня шкідливих речовин у продукції, розширити екологічну звітність.

Ключові слова: аудит якості, оцінка якості, модель досконалості, технічні умови, стандарт, система HACCP.

Lysa O., Prokopyshyn O. Audit quality products as part of an ecology audit

Audit quality products is the important factor of increase of her competitiveness. The aim of the article is to light up the principles of audit quality products as a constituent of an ecological audit. During the research work such methods were used: receptions of the scientific thinking (analysis, synthesis, induction, deduction, observation, comparison), receptions of real audit (investigation, observation, lab analysis, expert values), receptions of documentary audit (analogy, design, logical comprehension of operations, expert values of documents). A scientific novelty consists in tasks of audit quality products formulation in the system of ecological audit, specifically in checking organization of works with chemical control and product tests, metrology providing of quality products control, technological discipline control. The practical value of the article consists in presentation of list of documents, which is reasonable to use for an audit quality products. It is set on the research results, that it is necessary to introduce audit quality products in all enterprises. For this purpose it is needed to work out the criteria of classification quality product value, put together the models of perfection of all types of products, legislatively fix a requirement to inculcate the systems of value and control of quality and safety of food products, control of level of harmful substances in products, extend the ecological accounting.

Key words: quality audit, quality value, the model of perfection, technical conditions, standard, system HACCP.

Лыса О., Прокопишин О. Аудит качества продукции как составляющая экологического аудита

Аудит качества продукции является важным фактором повышения ее конкурентоспособности. В статье освещены принципы аудита качества продукции как составляющей экологического аудита. В процессе исследования использованы такие научные методы: приемы научного мышления (анализ, синтез, индукция, дедукция, наблюдение, сравнение), приемы фактического

аудита (обследование, наблюдение, лабораторные анализы, экспертные оценки), приемы документального аудита (аналогия, моделирование, логическое осмысление операций, экспертные оценки документов). Научная новизна заключается в формулировке заданий аудиту качества продукции в системе экологического аудита, в частности: проверка организации работ по химическому контролю и испытанию продукции, контроль метрологического обеспечения качества продукции, контроль технологической дисциплины. Практическая ценность исследования заключается в определении перечня документов, которые целесообразно использовать при аудите качества продукции. По результатам исследований установлено, что необходимо внедрять аудит качества продукции на всех предприятиях. Для этого нужно разработать критерии классификации оценки качества продукции, составить модели безупречности всех видов продукции, на законодательном уровне закрепить требования внедрять системы оценивания и контроля качества и безопасности пищевых продуктов, контроля уровня вредных веществ в продукции, расширить экологическую отчетность.

Ключевые слова: аудит качества, оценка качества, модель совершенства, технические условия, стандарт, система HACCP.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки супроводжується погіршенням стану довкілля та забрудненням харчових продуктів. Шкідливі речовини можуть накопичуватися у них на всіх етапах сільськогосподарського виробництва, їх зберігання та пакування. Така продукція має гірші смакові якості порівняно з органічною продукцією, у ній наявні шкідливі домішки (зокрема нітрати, важкі метали, залишки пестицидів, гербіцидів, алергенних компонентів), які негативно впливають на організм людини та на довкілля. Саме екологічно чиста продукція корисна для споживача, не шкодить довкіллю і водночас конкурентоспроможна, поліпшує результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Отже, для збереження довкілля та виробництва екологічно чистої та безпечної продукції важливе значення має процес становлення екологічного аудиту, особливо аудиту оцінювання результативності системи управління якістю продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Міжнародна організація із стандартизації (ISO – International Standard Organization) дає таке визначення екологічного аудиту: “Екологічний аудит є математичний і документований процес перевірки, що полягає в об’єктивному одержанні і оцінці інформації і спрямований на те, щоб встановити, чи відповідають критеріям контролю конкретні екологічні заходи, явища, системи регулювання або дані про них, і у повідомленні результатів цієї перевірки споживачу” [1, с. 8].

У праці [2, с. 20] окреслено проблеми управління якістю харчових продуктів, запропоновані шляхи вдосконалення екологічної національної політики України у сфері виробництва харчових продуктів, наведено фактори впливу довкілля, шкідливих речовин на якість харчових продуктів. У [3, с. 123] запропоновано єдину оцінку рівня якості харчової продукції. У ДСТУ ISO 9000-2007 викладено основні положення системи управління якістю і, зокрема, зазначено, що для визначення ступеня виконання вимог системи управління якістю доцільно застосовувати аудит [4, с. 12]. Аудиторські висновки застосовують для оцінювання результативності системи управління якістю і для визначення можливостей щодо її поліпшення [5, с. 56]. Системи аудиту якості продукції створюються на основі аналізу ризиків та контролю в критичних точках технологічного процесу (система HACCP – Hazard Analysis and Critical Control Points – Аналіз ризиків і критичні точки контролю) [6, с. 4]. З 1 липня 2003 року почалося поетапне впровадження системи HACCP на харчових підприємствах України. Проте сільськогосподарські підприємства не поспішають її впроваджувати, хоча виробництво харчових продуктів починається саме в них. І від якості сільськогосподарської продукції значною мірою залежить якість харчових продуктів. Отже, питання аудиту якості сільськогосподарської продукції актуальні, проте опрацьовані недостатньо і потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є аналіз теоретичних і практичних

засад аудиту якості продукції як складової екологічного аудиту.

Виклад основного матеріалу. Екологічний аудит є необхідною за міжнародними стандартами передінвестиційною стадією оцінки ризиків, обов'язковою процедурою оцінки конкурентоспроможності продукції, один із найбільш ефективних засобів залучення громадськості до вирішення проблем екологічно чистої продукції [7, с. 140]. У сферу розгляду екологічного аудиту входить оцінка захисту довкіллям, оцінка спроможності підприємства виробляти екологічно чисту продукцію, оцінка якості продукції [8, с. 112].

Система екологічного аудиту побудована з врахуванням правил і процедур, відображених у міжнародних стандартах ISO серії 14000, а також Рекомендацій ISO, ISO/МЕК, правил ЄС, європейських стандартів серії EN 45000 та ISO 10011 [9, с. 53].

Метою аудиту якості та біологічної безпеки сільськогосподарської продукції є систематичне оцінювання придатності, адекватності, результативності та ефективності системи управління якістю підприємства для покращення якості продукції та підвищення задоволеності замовників.

Екологічний аудит здійснює:

- контроль за формуванням екологічних затрат за місцем їх виникнення з виявленням відхилень від нормативів, стандартів, вимог і планових завдань, регламентуючих природо-користування;

- виявлення екстенсивних та інтенсивних чинників і резервів екологічної діяльності первинних підрозділів.

Проте, на думку авторів, завдання екологічного аудиту необхідно розширити, додавши такі:

- перевірка організації робіт з хімічного контролю і випробувань продукції, технічної діагностики стану обладнання, за допомогою якого виготовляють продукцію;

- контроль метрологічного забезпечення виробництва та якості продукції;

- контроль технологічної дисципліни;

- контроль системи обліку та оцінювання витрат на забезпечення якості продукції.

Ці завдання стосуються аудиту якості, екологічної безпеки сільськогосподарської продукції.

Екологічний аудит виконується за зверненням замовника, тобто товаровиробника, до екоаудиторської фірми з метою надання кваліфікованої комплексної (правової, екологічної, технологічної, маркетингової, інжинірингової) або спеціалізованої допомоги у вирішенні еколого-інвестиційних, ринкових і природоохоронних проблем. Екологічний аудит може виконуватися як у складі комплексу заходів із фінансового оздоровлення підприємства, так і самостійно. Його висновки і рекомендації мають конфіденційний характер.

Аудит якості продукції та її екологічної безпеки, на думку авторів, має бути і зовнішнім, і внутрішнім. У сільськогосподарських підприємствах доцільно проводити обидва види такого аудиту. Внутрішній аудит доцільно проводити самому підприємству для декларування відповідності своєї продукції нормам якості.

Зовнішній аудит якості продукції доцільно проводити покупцям і замовникам продукції сільськогосподарських підприємств або організаціям за дорученням замовника, а також стороннім незалежним акредитованим організаціям, які здійснюють сертифікацію на відповідність вимогам ДСТУ [10, с. 20]. Аудит якості можуть проводити окремі підприємства або кілька зацікавлених сторін.

Для проведення аудиту якості продукції внутрішнім і зовнішнім аудиторам доцільно, на нашу думку, використовувати такі документи:

а) настанови з якості – документи, які надають інформацію внутрішнім і зовнішнім користувачам про систему управління якістю підприємства;

б) програми якості – документи, які описують, як підприємство застосовує систему управління якістю до певних видів продукції;

в) технічні умови – документи, в яких викладено вимоги підприємства до характеристик продукції;

г) методичні настанови – документи, в яких вказано рекомендації до продукції;

д) методики, робочі інструкції – документи, які містять інформацію про порядок виконання робіт;

е) протоколи – документи, які містять результати проведених досліджень.

Внутрішнім аудиторам якості сільськогосподарської продукції доцільно на кожен її

вид, який виробляє підприємство, скласти так звані моделі досконалості. У моделі досконалості необхідно ввести критерії оцінювання якості для порівняння показників якості продукції підприємства з показниками якості аналогічної продукції інших підприємств.

За результатами аудиту потрібно скласти аудиторський висновок, який повинен подавати таку інформацію:

а) сильні та слабкі сторони якості аудитованої продукції, її переваги та недоліки (SWOT-аналіз якості продукції);

б) заходи щодо оцінювання якості продукції порівняно з узагальненими моделями;

в) пропозиції щодо покращання якості продукції;

г) заходи щодо зовнішнього визнання продукції.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Аудит якості та екологічної безпеки продукції на сучасному етапі реформування економіки України має бути обов'язковою складовою екологічного аудиту та системи менеджменту будь-якого підприємства. Це сприятиме охороні довкілля, забезпеченню населення якісними, екологічно чистими продуктами харчування, виходу українських виробників харчової продукції на міжнародні ринки. Тому необхідно:

- впроваджувати аудит якості продукції на всіх сільськогосподарських підприємствах;

- розширити завдання екологічного аудиту, додавши пункти щодо аудиту якості, екологічної безпеки продукції;

- внутрішній аудит якості продукції доцільно проводити самому підприємству для декларування відповідності своєї продукції нормам якості, зовнішній аудит – покупцям і замовникам продукції сільськогосподарських підприємств або організаціям за дорученням замовника, стороннім незалежним акредитованим організаціям, які здійснюють сертифікацію на відповідність вимогам ДСТУ;

- для аудиту якості продукції доцільно використовувати настанови з якості, програми якості, технічні умови підприємства, методичні настанови, методики, робочі інструкції, протоколи.

Для подальшого вдосконалення аудиту якості необхідно розробити критерії класифікації оцінки якості продукції, скласти моделі досконалості всіх видів сільськогосподарської продукції, законодавчо закріпити вимогу впроваджувати системи оцінювання та аудиту якості та безпеки харчових продуктів, аудиту рівня шкідливих речовин у сільськогосподарській продукції, розширити екологічну звітність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бичківський Р. В. *Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація* : підручник / Р. В. Бичківський, П. Г. Столярчук, П. Р. Гамула. – Львів : Вид-во Національного університету “Львівська політехніка”, 2002. – 560 с.
2. Древаль О. Ю. *Проблеми регулювання безпеки харчових продуктів у контексті екологічної національної політики України [Електронний ресурс]* / О. Ю. Древаль, О. О. Павленко // *Механізм регулювання економіки*. – 2009. – № 2. – С. 19-23 – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2009-2/1.1.2.pdf.
3. *Теоретико-методологические подходы к определению оценки качества сельскохозяйственной продукции* / Ольга Лыса, Богдана Стадник // *MOTROL. Commission of Motorization and Energetics in Agriculture*. – 2013. – Vol. 15, N. 4. – P. 120-125.
4. *Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів* : ДСТУ ISO 9000:2007 – [Чинний від 2008-01-01]. – К. : Держстандарт України, 2008. – 35 с. – (Державний стандарт України).
5. Кулаковська Л. П. *Організація і методика аудиту* : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
6. *Система HACCP. Hazard Analysis and Critical Control Point*. – Львів : Леонорм, 2003. – 216 с.
7. Дереконь В. М. *Організаційно-правові аспекти вдосконалення аудиторської діяльності в Україні* / Дереконь В. М. // *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України (економіка, право)*. – К. : Вид-во НАДПС, 2005. – № 2(29). – С. 137-143.
8. Савченко В. Я. *Аудит* : навч. посіб. / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 322 с.
9. Куць В. Р. *Кваліметрія* : навч. посіб. / В. Р. Куць, П. Г. Столярчук, В. М. Друзюк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 256 с.

10. *Якість продукції. Оцінювання якості. Терміни та визначення : ДСТУ 2925-94. – [Чинний від 1996-01-01]. – К. : Держстандарт України, 1995. – 27 с. – (Державний стандарт України).*

